

DOI: [https://doi.org/10.34287/MMT.2\(45\).2020.8](https://doi.org/10.34287/MMT.2(45).2020.8)**О. І. Краснова, Т. В. Плужнікова, О. Г. Краснов**Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична стоматологічна академія»
Полтава, Україна**O. I. Krasnova, T. V. Pluzhnikova, O. H. Krasnov**Higher State Educational Institution of Ukraine «Ukrainian Medical Stomatological Academy»
Poltava, Ukraine

ПРОБЛЕМА ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЬНИХ ТА СЛАБОАЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

The problem of drinking alcoholic and low-alcoholic drinks in the teenage

Резюме

Мета роботи. Дослідити та проаналізувати поширеність вживання алкогольних та слабоалкогольних напоїв серед підлітків та запропонувати профілактичні заходи щодо запобігання цього явища.

Матеріали та методи. Використано бібліосемантичний, соціологічний та медико-статистичний методи дослідження. Матеріалами дослідження слугували щорічний звіт Державної служби статистики України за 2019 рік та статистичні дані соціологічних досліджень.

Результати. У результаті дослідження виявлено, що понад 90% 15–17-річної учнівської молоді має досвід вживання алкоголю, майже 60% підлітків кілька разів перебували в стані сп'яніння. Найбільш поширеними алкогольними напоями, які вживала 15–17-річна учнівська молодь останнім часом, для хлопців є пиво (57,3%), а для дівчат – слабоалкогольні напої промислового виробництва (43,7%). Вино за останній час вживали майже 40%, шампанське та міцні алкогольні напої – більше ніж п'ята частина хлопчиків та дівчат (21,8% та 22,4%, відповідно). Найбільш розповсюдженим алкогольним напоєм, який вживала 15–17-річна учнівська молодь останнім часом у будь-якому розважальному закладі є пиво – його вживали 45,4% хлопців та 30,9% дівчат. На другому місці за популярністю йдуть слабоалкогольні напої промислового виробництва – їх вживали 28,8% хлопців та 35,9% дівчат.

Висновок. Таким чином, загальна тенденція щодо поширення вживання алкогольних та слабоалкогольних напоїв серед підлітків є

Abstract

Purpose of the study. To investigate and analyze the prevalence of alcohol and low alcohol drinking among adolescents and to propose preventive measures to prevent this phenomenon.

Materials and methods. Used bibliographical, sociological and medical-statistical methods of research. The annual report of the State Statistics Service of Ukraine for 2019 and statistics of sociological surveys served as research materials.

Results. The study found that more than 90% of 15–17 year-old students have alcohol, nearly 60% of teens have been repeatedly intoxicated. The most common alcoholic beverages used by 15–17 year-old students recently are beer (57,3%) for boys, and girls – industrial beverages (43,7%). Almost 40% of wine has been consumed recently, champagne and spirits more than a fifth of boys and girls (21,8% and 22,4% respectively). The most common alcoholic beverage consumed by 15–17 year old student youth in any entertainment establishment is beer – it is consumed by 45,4% of boys and 30,9% of girls. Low in alcoholic beverages of industrial production are second in popularity – 28,8% of boys and 35,9% of girls consumed them.

Conclusion. Thus, the overall tendency for adolescent alcohol and low alcohol consumption to be prevalent is disappointing. The main factors that have a negative impact on the situation are: tolerant attitude of the family to adolescent alcohol, cultural traditions of communication in the company, insufficiently formed outlook of a young person to understand a healthy lifestyle.

Keywords: teens, student youth, alcoholic beverages, energy drinks, beer.

невтішною. Основними чинниками, котрі негативно впливають на ситуацію є: толерантне ставлення сім'ї до алкоголізації підлітків, культурні традиції спілкування в компанії, недостатньо сформований світогляд молоді особи щодо розуміння здорового способу життя.

Ключові слова: підлітки, учнівська молодь, алкогольні напої, енергетичні напої, пиво.

ВСТУП

Діти це майбутнє нашої нації, продовження покоління, тому їх здоров'я є найголовнішим об'єктом піклування як держави так і всього суспільства. Підлітковий вік – це особливий період в житті кожної людини. У цей час закладається основа його фізичного і душевного здоров'я. Організм, що розвивається особливо чутливий до дії отруйних речовин, таких, як алкоголь, нікотин і наркотики [1, 2, 5]. В останні роки значно збільшився інтерес до однієї з головних медичних та соціальних проблем це вживання підлітками та молоддю алкогольних та слабоалкогольних напоїв. На сьогодні проблема цієї залежності є дуже актуальною в сучасному суспільстві. Численні дослідження підтверджують, що дане явище має свою динаміку і закономірності розвитку. За результатами опитування Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Україна посідає перше місце в списку серед інших країн за рівнем вживання алкоголю серед неповнолітніх. С кожним роком кількість підлітків, які систематично вживають алкоголь, збільшується, і нажалі, спостерігається тенденція щодо зниження віку підлітків, які починають вживати алкоголь [3]. Не підозрюючи про шкідливий вплив алкогольних напоїв, вони руйнують себе і свій організм зсередини [4].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідити та проаналізувати поширеність вживання алкогольних та слабоалкогольних напоїв серед підлітків.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

У роботі було використано бібліосемантичний, соціологічний та медико-статистичний методи дослідження. Матеріалами дослідження слугували щорічний звіт Державної служби статистики України за 2019 рік та статистичні дані соціологічного дослідження в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді».

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Вже загально відомо, що алкоголізм – це тяжка

хронічна хвороба, яка складно лікується. Розвивається ця хвороба внаслідок регулярного та систематичного вживання алкоголю, що в подальшому веде до деградації особистості. У людей, які регулярно зловживають алкоголем, розвиваються допоміжні метаболічні механізми. Ейфорія у важко залежних людей розвивається після вживання великої кількості спиртного, що в кінцевому підсумку обертається самими негативними наслідками для організму. В цьому відношенні особливо небезпечним є алкоголізм у підлітків [5]. Коли дитина у підлітковому віці зростає і формується, з нею відбувається ряд природних процесів, що посилюють потребу в алкоголі в рази: під час підліткового періоду в організмі кожної людини збільшується кількість рідини в кожній клітині. Швидкість метаболізму підсилюється в рази і прискорює кровообіг. Всі речовини, що потрапляють через їжу та напої, дуже швидко розносяться в усі системи організму і в першу чергу до мозку, який активно формується. І, як осередок психічного здоров'я, нервові зв'язки і закінчення головного мозку, дуже швидко звикають до того, що алкоголь приносить задоволення і починають хотіти його з кожним днем все більше і більше. Таким чином, ще не зовсім сформована психіка дитини не здатна опиратися, підлітковий алкоголізм розвивається дуже швидко.

У підлітковому віці стабільний потяг до алкоголю формується у вісім разів швидше, ніж у дорослої людини. На сьогодні алкоголізм у сучасної молоді спостерігають набагато частіше, ніж у зрілому віці. Середній вік початку вживання алкогольних та слабоалкогольних напоїв становить 12 років [4]. Досить поширеними алкогольними та слабоалкогольними напоями серед підлітків є пиво, вино, шампанське, енергетичні напої. Найбільше підлітки віддають перевагу слабоалкогольним напоям. Слабоалкогольні напої – це алкогольні напої із вмістом етилового спирту від 1,2 до 8,5 відсотка об'ємних одиниць, виготовлені на основі водно-спиртової суміші з використанням інгредієнтів, напівфабрикатів та консервантів, насичені чи ненасичені діоксидом вуглецю. Слабоалкогольні напої позиціонуються як легкі напої для молоді, що мають безліч приємних смаків, доступні за ціною, а це роблять їх привабливими в очах сучасних підлітків. Проблему зростання рівня вживання

неповнолітніми слабоалкогольних напоїв посилює більш швидке звиканням до спиртних напоїв.

Виявлено, що понад 90% 15–17-річної учнівської молоді має досвід вживання алкоголю, майже 60% підлітків кілька разів перебували в стані сп'яніння. Найбільш поширеними алкогольними напоями, які вживала 15–17-річна учнівська молодь останнім часом, для хлопців є пиво (57,3%), а для дівчат – слабоалкогольні напої промислового виробництва (43,7%) [4, 7].

Вино за останній час вживали майже 40%, шампанське та міцні алкогольні напої – більше ніж п'ята частина хлопців та дівчат (21,8% та 22,4%, відповідно) [7]. Найбільш розповсюдженим алкогольним напоєм, який вживала 15–17-річна учнівська молодь останнім часом у будь-якому розважальному закладі, є пиво – його вживали 45,4% хлопців та 30,9% дівчат. На другому місці за популярністю йдуть слабоалкогольні напої промислового виробництва – їх вживали 28,8% хлопців та 35,9% дівчат.

Загалом 40,3% підлітків відповіли, що ніколи не вживали енергетичних напоїв, 32% вживали їх від одного до п'яти разів за все життя [7]. Приблизно 17% серед усіх підлітків вживали енергетичні напої від 10 до 40 разів і більше. Такі напої є дещо поширенішими серед хлопців, ніж серед дівчат. Серед усіх підлітків, які взяли участь в опитуванні, близько 30% указали, що протягом життя вживали енергетичні напої разом з алкоголем.

Вживання алкогольних та слабоалкогольних напоїв підлітками залишає в організмі дітей руйнівні наслідки. Алкоголізм у підлітків завдає незміцнілому організму набагато більшої шкоди, ніж дорослій людині. Етиловий спирт втручається в процеси розвитку і становлення зростаючого організму, грубо порушуючи їх. Вживання алкоголю загрожує підлітку появою функціональних розладів печінки, підшлункової залози, серцево-судинної системи (тахікардія, варикозне розширення вен, підвищення артеріального тиску), загальним зниженням імунітету.

Підлітки п'ють зазвичай в будь-яких місцях, потайки і швидко. Вони не турбуються, чим будуть закушувати, таке вживання алкоголю веде, в першу чергу, до проблем зі шлунково-кишковим трактом. Крім того, один з складників пива (а саме його найчастіше купують підлітки) кобальт може викликати запалення в шлунку і стравоходу. Однак найбільш негативний вплив робить кобальт на серцевий м'яз людини: серце стає в'ялим і перестає нормально качати кров. З часом зміни в складі крові ще більше погіршують ситуацію.

Вживання алкоголю у ранньому віці веде до змін характеру особистості. У підлітка, який регулярно вживає алкоголь змінюється характер, зникає інтерес до життя, слабшає воля, він стає роздратованим, його головне

бажання – це випити. Дія алкоголю гальмує роботу нервової системи. Найбільш небезпечними є порушення в роботі головного мозку. Алкоголізм у підлітків веде до збоїв розвитку інтелекту, пам'яті, логічного і абстрактного мислення, які розвиваються як раз в підлітковому віці. При цьому страждає емоційна сфера: дитина стає замкнутою, з часом деградує особистість, розвиваються відхилення в поведінці. Справа в тому, що етилові сполуки спирту, особливо ті, що містяться в пиві, дуже інтенсивно приєднують до себе поживні речовини. Таким чином, вся користь від вживаної їжі виводиться з організму через сечову систему. До того ж, порушується робота травного тракту і, особливо, печінки. Для підліткового періоду це катастрофа, яка в майбутньому обернеться серйозними проблемами зі здоров'ям.

Підлітковий алкоголізм стає причиною грубих порушень в органах статевої системи, що в подальшому може призвести до безпліддя. Передчасний початок статевого життя веде до статевих хвороб і ранньої вагітності. Так, дівчата при розпиванні спиртних напоїв прирікають себе на народження хворого потомства. Крім того, алкоголь може стати причиною викиднів або не виношування плоду в подальшому житті. Це пов'язано з тим, що при вживанні етанолу серйозні негативні зміни зазнає фолікулярний апарат. Якщо юнак має постійну тягу до алкоголю, то це тягне за собою такі наслідки, як порушення формування органів сперматогенезу.

Підліток, який вживає дуже часто і в великій кількості спиртні напої, частіше схильний до впливу різних вірусних і простудних захворювань, в результаті зниження імунітету. Вживання алкоголю може призвести до ушкодження зору і слуху. Можуть також погіршитися відчуття смаку, нюху та дотику. Оскільки усі м'язи в організмі перебувають під контролем мозку, вживання навіть незначних доз алкоголю призводить до послаблення такого контролю і людина втрачає почуття координації та швидкість реакції.

Серед негативних наслідків спостерігається порушення порядку і темпів розвитку. Етично-моральні цінності такої дитини зазнають певних негативних змін. Дитячий алкоголізм зароджує схильність до крадіжок і брехні. В цей період дитина, ховаючись, починає красти гроші у батьків, а потім і в оточуючих.

Існує безліч біологічних і психосоціальних факторів, які сприяють підлітковому алкоголізму. Однією з головних причин того, що підлітки починають вживати алкогольні напої є те, що вони ще не зовсім соціально зрілі. Їх організм більш чутливий і тому ризик стати алкоголіком дуже високий [1].

Великий вплив відіграє середовище, в якому дитина знаходиться в з раннього дитинства. в якому вона робить перші свої кроки і спіл-

кується з батьками. І тут варто зазначити, що сім'ї, в яких батьки вживають алкоголь, є найбільш небезпечними, щодо формування вродженої алкогольної залежності у дітей. Прогалини у вихованні посилюються негативним впливом однолітків, бо, як відомо, більшість дітей алкоголіків спілкуються з асоціальними категоріями населення. Нерідко перебування в колі друзів, які вживають алкогольні напої обертається в подальшому випивкою, прийомом наркотиків та іншими подібними діями.

Серед соціальних причин також варто зазначити вплив телебачення. Адже реклама спиртного негативним чином впливає на дітей та підлітків, які бажають відчутти смак цих популярних напоїв [4]. Збільшення пропаганди вживання алкоголю серед молоді через неконтрольовану рекламу чи інші інформаційні продукти (телебачення, інтернет, зовнішня реклама на бігбордах), які показують алкогольні напої як невідмінний атрибут будь-якого відпочинку і розваг, закликають до вживання алкогольних напоїв.

Не аби яку роль відіграють в розвитку підліткового алкоголізму психологічні особливості підлітка, недостатньо сформований світогляд молоді особи щодо розуміння здорового способу життя, відсутність належних моральних цінностей, які допомагають вибирати конструктивну життєву позицію. Невдачі в житті психологічно вразливого та соціально незрілого підлітка, розчарування, невміння раціонально використовувати вільний час є сприятливим фоном для вирішення проблем шляхом вживання алкогольних напоїв.

Деякі вчені наголошують, що підлітковий алкоголізм може виникати через ряд фізіологічних причин. На раннє формування цієї згубної залежності у дитини можуть впливати перебіг вагітності у матері та ускладнений родовий процес.

Отже, підлітковий алкоголізм дуже небезпечний, тому що призводить до значних фізичних руйнацій несформованого організму, до розвитку тяжких психічних захворювань; збільшує кількості девіантних вчинків, скоєних підлітками та більш тяжких протиправних дій; підлітковий алкоголізм складніше вилікувати, ніж алкоголізм у дорослих; він призводить до погіршення подальшої соціальної адаптації та соціальної деградації молоді людини [3]. Коли проблема набуває таких масштабів впоратися з нею самостійно стає неможливо. Тиснути на залежну дитину ні в якому разі не можна. І без того бунтівні настрої підліткового віку, ускладнені залежністю, можуть призвести до фатальних наслідків. Наприклад, дитина може просто втекти з дому або чинити суїцид.

Вирішувати проблему підліткового алкоголізму необхідно з розробки дієвих профілактичних заходів. Саме профілактика підліткового алкоголізму має першорядну важливість. Вона повинна включати виховні та організаційні заходи, які

будуть спрямовані на те, щоб підліток більше дізнався про згубну дію алкоголю на свій організм і психіку, і прагнув уникати спокус і контакту з питущими ровесниками і дорослими. Доцільно проводити виховні заходи по стимулюванню різного роду захоплень серед молоді, підвищення її інтересу до освіти та оволодіння професією.

Важливу роль в профілактиці підліткового алкоголізму грають батьки. Сім'я, в якій зростає дитина, є одним з головних факторів її розвитку та подальшого благополуччя. В умовах сучасного суспільства роль батьків зросла порівняно з попередніми епохами. Вони повинні розповісти, що нешкідливих алкогольних напоїв не існує. Батьки з раннього віку мають подбати про те, щоб у дитини було корисне захоплення, записати його на гурток, у художню або музичну школу, спортивну секцію. У цьому випадку ризик, що підліток зв'яжеться з поганою компанією і буде пити від нудьги, значно менший. Підштовхнути підлітка до вживання алкоголю може як бездоглядність, атмосфера вседозволеності, так і надмірна суворість. На сьогодні важливим фактором формування щасливої та гармонійної особистості є не лише наявність батьків та забезпечення ними таких потреб, як їжа, одяг, житло, а й їх емоційне залучення до процесу зростання дитини. Психологічна підтримка з боку рідних, можливість бути почутим, отримати пораду та підтримку у складній життєвій ситуації становлять на сьогодні основу благополуччя дитини.

Щодо доступності алкогольних напоїв, то очевидно, що на сьогоднішній день для будь-якої вікової категорії покупців, зокрема й для дітей 11 років, доступний весь спектр алкогольних напоїв, представлених на ринку України в будь-який час доби і практично поряд з будинком. Відповідно ступінь контролю державних органів за дотриманням законодавства України щодо продажу алкогольних напоїв особам, які не досягли 18 річного віку, знаходиться на дуже низькому рівні. Алкогольна політика держави не повинна бути спрямована лише на боротьбу зі зловживанням алкоголю. Тут мають бути посилені заходи на державному рівні [4]. Це має бути більш належний контроль за продажем усіх видів алкогольних напоїв дітям до 18 років будь-де, обмеження часу їх продажу, що, безсумнівно, сприятиме зниженню рівня споживання алкоголю не тільки серед молоді.

Ефективність профілактичної діяльності серед учнівської молоді буде кращою, якщо вчителі навчальних закладів впровадять програми підвищення рівня знань стосовно профілактики вживання алкоголю [4]. Такі профілактичні заходи мають включати індивідуальні та групові бесіди, які будуть навчати підлітків формам та стилям подолання життєвих проблем.

Профілактика вживання алкогольних напоїв підлітками повинна передбачати роботу

не тільки з дітьми, але й з їх батьками, тобто вона повинна бути комплексною і впливати не лише на підлітка, а й на його оточуюче середовище. Доцільно в навчальних закладах проводити конкурс робіт, як сприятимуть формуванню в учнів і студентів навичок здорового способу життя. Періодично проводити профілактичні рейди в гуртожитку та інших місцях проживання й дозвілля студентів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, загальна тенденція щодо поширення вживання алкогольних та слабоалкогольних напоїв серед підлітків є невтішною. Основними чинниками, котрі негативно впливають на ситуацію є: толерантне ставлення сім'ї

до алкоголізації підлітків, культурні традиції спілкування в компанії, недостатньо сформований світогляд молоді особи щодо розуміння здорового способу життя; реклама пива, дії якої з усіх вікових груп найбільш піддаються підлітки, недостатній контроль виконання законодавства України в частині заборони продажу спиртних напоїв неповнолітнім. Рекомендовані заходи, щодо впливу на підлітків із метою профілактики алкоголізму, мають бути спрямовані на моральне виховання підлітків, розвиток їх творчих здібностей та здорового способу життя. Одним з таких заходів може бути залучення молоді до громадського контролю за дотриманням нормативних актів і впровадження програм, спрямованих на підтримку здорового способу життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Krasnova OI, Pluzhnikova TV, Doroshenko OO, Zayats YV. The study of smoking awareness as a socially negative factor among Poltava citizens. *Poltavski dni hromadskoho zdorovya: materialy vseukrayinskoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu*. Poltava, 2019.

2. Pluzhnikova TV, Kostrykov AV, Krasnova OI. Study of Poltava students' awareness of drug addiction. *Visnyk Ukrayinskoyi medychnoyi stomatolohichnoyi akademiyi «Aktualni problemy suchasnoyi medytsyny»*. 2018; 18 (2): 254–258.

3. State Statistics Service of Ukraine. Statistical information. <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Balakireva OM, Bondar TV., Galich YuP

et al. The prevalence and tendency of tobacco, alcohol, and drug use among Ukrainian youth. Kyiv, 2011.

5. Lysyuk I. Alcoholism in adolescents as an important medical and social problem. *Medsestrynstvo*. 2016; 3: 26–28.

6. Lokteva AB. The formation of alcohol dependence in adolescence: biological and psychological aspects. *Nauchnyye vedomosti BelGU. Seriya Gumanitarnyye nauki*. 2012; 6 (125): 234–241.

7. Balakireva OM (Ed.), Bondar TV et al. Social Conditionality and Health Indicators of Adolescents and Youth: Based on a Sociological Survey of the International Student Health and Behavioral Orientation Project Kyiv, 2019.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2020